

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เรื่องของนิทาน เป็นเรื่องที่มีคนเล่าสู่กันฟังตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะ เป็นของชนชาติใด ถ้าเป็นนิทานแล้วย่อมได้รับความสนใจจากผู้อ่านผู้ฟังเสมอมา อาจกล่าวได้ว่านิทานเป็นมรดกของมนุษยชาติ เพราะทุกแห่งในโลกล้วนมีนิทานประจำชาติ ประจำถิ่น ของคนเล่าสู่กันฟังติดต่อกันมาช่วยกันทั้งสิ้น

เมื่อกล่าวถึงคำว่า "นิทาน" คนทั่วไปมักนึกถึง เรื่องเล่าสำหรับเด็กหรือเรื่องเหลวไหลไร้สาระ สำหรับหลอกล่อเด็กให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินเท่านั้น เช่น เรื่องประเภทเจ้าชาย เจ้าหญิง แม่มด ยักษ์ เป็นต้น และส่วนมากมักจะนึกว่าเป็นเรื่องไม่จริงมากกว่าที่จะเป็นเรื่องจริง หรือนึกแต่เพียงว่านิทานเป็นเรื่องที่เป็นคติสอนใจสำหรับเด็กเท่านั้น แท้จริงนิทานจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่อย่างไรนั้นย่อมแล้วแต่การตัดสินใจของแต่ละคนหรือแต่ละสังคม บางสังคมเชื่อว่าเรื่องที่เขากล่าวกันฟังนั้นเป็นเรื่องจริง แต่ถ้านำนิทานเรื่องเดียวกันนั้นไปเล่าอีกในสังคมหนึ่งหรือเล่าในอีกถิ่นหนึ่ง คนต่างสังคมหรือต่างถิ่นอาจไม่เชื่อว่าเป็นเรื่องจริงก็ได้ เช่น นิทานของชาวเอสกีโมเรื่องหนึ่ง เล่าไว้ว่า

ชาวเอสกีโมคนหนึ่ง เมื่อล่ากวางมาได้แล้ว นำไปเก็บไว้ที่เรือนนั่งร้านเก็บอาหารทุกวัน แต่ปรากฏว่าเนื้อกวางที่เก็บไว้นั้นค่อย ๆ หยุ่งไปทุกที ชาวเอสกีโมคนนั้นเลยตัดสินใจจะจับตัวคนขโมย วันหนึ่งขณะที่แอบซ่อนเฝ้ากวาง เขาเห็นชายสองคนมาแอบกินเนื้อกวางของเขา และเมื่อทรงเขาไปจับ ชายสองคนนั้นก็หายไปในอากาศ¹

ชาวเอสกีโมเชื่อว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริง แต่สำหรับคนไทยเราฟังเรื่องนี้แล้ว อาจไม่เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง นอกจากนี้นิทานยังมีได้เป็นเรื่องที่สอนเฉพาะเด็กเท่านั้น แต่

¹ จากการบรรยายวิชาการศึกษาของนาง โทษะ วรณี วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเคอร์สัน เมื่อเดือนกรกฎาคม 2518.

อาจใช้ในก้านการให้สติ หรือประท้วงการกระทำของผู้ใหญ่โดย เฉพาะผู้มีอำนาจแต่ประพฤติก
ไม่ถูกต้อง

แรทเทอร์เรย์ (R.S. Ratteray) ได้เขียนเล่าถึงประเพณีของชาวอัฟริกันเผ่า
อะชันทิ (Achanti) ว่า

เมื่อมีบุคคลประพฤตินิด จะเป็นเพื่อนบ้าน หัวหน้า เผ่า หรือกษัตริย์ก็ตามจะมีผู้นำเหตุ
การด่าที่ เกิดขึ้น หรือความประพฤตินั้นมาบอกเป็น เรื่องเล่า เป็นนิทาน โดยตั้ง
ชื่อตัวบุคคลในนิทานเสียใหม่ และประกาศว่าเป็น เรื่องที่คิดขึ้นมา เล่า เพื่อความสนุก
ไม่ใช่เรื่องจริง ถือเป็น make - belief ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันตัวเอง¹

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า บุคคลบางคน หรือบางกลุ่มบางพวก ซึ่งโดยปกติธรรมดาแล้ว
ไม่สามารถด่าทอ หรือสั่งสอนโดยตรงได้ ก็อาจใช้วิธีเล่านิทานช่วยในการหักห้าม ควบคุม
ความประพฤติ เพื่อให้ผู้ใหญ่เหล่านั้นสำนึก เป็นการด่าทอโดยทางอ้อมนั่นเอง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า "นิทาน" มีความหมายและมีความสำคัญไม่น้อยเลยทีเดียว ดัง
ปรากฏใน เอกสารประกอบการสอนวิชา วรรณคดีนิทานของอาจารย์สุวรรณา เกรียงไกร เพ็ชร
ว่า

"นิทาน" มีความหมายที่กว้างไกล และลึกซึ้งกว่าที่เคยเข้าใจกันมาก ทั้งโดยความ
ความหมายของคำและลักษณะเรื่องราวที่ปรากฏออกมา นิทานบางเรื่องเป็นคนเล่า
ของวรรณคดีลายลักษณ์อักษร เป็นแหล่งรวบรวมวัฒนธรรมทางภาษา ชนบธรรมเนียม
ประเพณีของชาติ ความรู้สึกนึกคิด ความเป็นมาของชาติ การศึกษานิทานจึงมิได้เป็น
แต่เพียงศึกษา เนื้อเรื่อง เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินอย่างเดียว ในปัจจุบันการ
ศึกษานิทานไคอาศัยศาสตร์แขนงต่าง ๆ เขาประกอบมากมายทั้งนี้ก็ควย เหตุว่านิทาน
มิได้มีความหมายถึง เรื่องไรสาระสำหรับเด็ก แต่เป็น เรื่องที่มีคุณค่า มีสาระสำหรับ
ผู้ใหญ่ควย²

¹ R.S. Ratteray, Akan-Achanti Folk tales. (Oxford, 1970) p.11

² สุวรรณา เกรียงไกร เพ็ชร เอกสารประกอบการสอนวิชา วรรณคดีนิทาน แผนก
วิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2517.

ประเทศทางตะวันตกได้เห็นความสำคัญของ "นิทาน" และสนใจศึกษากันมานานแล้ว จึงทำให้มีหนังสือ และเอกสารต่าง ๆ ให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าอย่างมากมาย แต่สำหรับประเทศไทยเรานั้น เพิ่ง เริ่มให้ความสนใจและศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับเรื่องนี้ อนุกรมก็ตามจากหลักฐานทางวรรณคดี ทำให้ทราบว่า ไทยเรามีประเพณีการ เล่านิทานมาแล้วแต่ในอดีต ที่เห็นอย่างเด่นชัดก็คือ หลักฐานจากวรรณคดีประเภทละครต่าง ๆ ละครกรุงเก่า นั้นเอง บทละคร เหล่านี้เคย เติมนิทานที่ใส่เล่าสู่กันฟัง ต่อมาจึงมีการแสดงออกในรูปแบบของคำประพันธ์ร้อยกรอง เพื่อจุดประสงค์จะใช้ประกอบการแสดง จนเป็นที่นิยมของยุคหรือสมัยนั้น ๆ บทละครที่มีปรากฏในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็คือ การเกษ มโนห์รา มณีพิไชยสังข์ทอง สังข์ศิลป์ไชย สุวรรณศิลป์ สุวรรณหงส์ โม่งป่า คาวิ ไชยทัต พิภพทอง พิมสวรรค์ พิษสุริวงส์ และไสวัต ส่วนหลักฐานอื่น ๆ เกี่ยวกับประเพณีการ เล่านิทานของไทยซึ่งรู้จักกัน เป็นอย่างดี แต่ออกมาในรูปแบบของวรรณคดีก็คือ ลิลิตพระลอ เสือโคคำฉันทสมุทโฆษคำฉันท เป็นต้น นอกจากนั้น เรื่องราวเกี่ยวกับชากรต่าง ๆ ในปัญญาสาขาก็เคยเป็นนิทานที่เล่าสู่กันฟังมาแต่ก่อน เช่นกัน

นิทานของไทยในแต่ละภาค แต่ละถิ่น นั้นมีมากมายหลายเรื่อง ทั้งนี้เพราะแต่ละภาคแต่ละถิ่นของไทยนั้นล้วนมีนิทานประจำถิ่น ซึ่งผูกพันกับบุคคล วัตถุ หรือสถานที่ในถิ่นนั้น ๆ ควบกันทั้งสิ้น เช่น

ภาคเหนือ	พระนางจามเทวี	พระร่วงเสียดน้ำ	ขอมคำคิน
ภาคใต้	เกาะหนูเกาะแมว	เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว	
ภาคกลาง	แมนาคพระโขนง	พญางงพญาพาน	
ภาคอีสาน	นางแก่นนางไอ่	ท้าวชฎูและนางอ้าว	
	ตำนานเมืองพิมาย		

ในบรรดานิทานต่าง ๆ ของไทยนั้น เราคงไม่ปฏิเสธเลยว่านิทานเรื่องศรีธนญชัย เป็นนิทาน เรื่องหนึ่งที่ได้รับค่านิยมสูงสุดคึกคอกันมา เป็นเวลาหลายยุคหลายสมัยแล้ว จนเรียกได้ว่าคนไทยรู้จักนิทานเรื่องนี้ดีแทบทุกคน แต่ยังไม่เคยมีใครสนใจศึกษานิทาน เรื่องนี้ อย่างจริงจัง จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสงสัยว่า นิทานเรื่องนี้ เป็นนิทานที่มีแต่ความตลก อานแล้ว เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลินแก่ผู้อ่านผู้ฟัง เท่านั้นหรือ หรือมีข้อคิดและความสำคัญอื่นใด

แทรกอยู่ในเนื้อหาของเรื่องอีกหรือไม่ อีกประการหนึ่งผู้วิจัยทราบว่านิทานเรื่องนี้มีแพร่หลายในประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงด้วย จึงใคร่จะศึกษาว่า นิทานเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในประเทศใดบ้างในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และนิทานนี้มีลักษณะที่เหมือนหรือต่างกับกับนิทานศรี-ชนธูชัยในประเทศไทยอย่างไรหรือไม่

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีชนธูชัยฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้คือ

1. เพื่อเป็นการรวบรวมนิทานศรีชนธูชัยฉบับต่าง ๆ ในแต่ละถิ่น แต่ละภาคของไทย และในประเทศใกล้เคียง โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง และความแตกต่างในด้านเนื้อหา โครงสร้าง ตัวละคร และแนวความคิดของผู้แต่งนิทานศรีชนธูชัยในแต่ละถิ่น แต่ละประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

ข้อมูลในการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องศรีชนธูชัยฉบับต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นมุขปาฐะ (Oral Versions) และที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Literary Versions) ประกอบการวิจัย

ก. ด้านข้อมูลในประเทศ

ภาคกลาง มีทั้งที่เขียนลงในสมุดไทยและสำนวนในหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว

สำนวนที่เขียนลงในสมุดไทย แต่งเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอน มี 2-

สำนวน ดังนี้

- ก) สำนวนที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ (1 เล่มสมุดไทย)

ข) ส่วนวนที่กรมเลขาธิการรัฐมนตรีมอบให้แก่หอสมุดแห่งชาติ จำนวน 2 เล่มสมุดไทย

สำหรับคำประพันธ์ที่แต่งเป็นส่วนวนกาพย์ มี 5 ส่วนวน ดังนี้

- ก) ส่วนวนที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ (1 เล่มสมุดไทย)
- ข) ส่วนวนกาพย์ ที่เจ้าจอมสมบุญ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มอบให้ทางหอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ.2472 (1 เล่มสมุดไทย)
- ค) ส่วนวนที่พระมหาอำนาจอภัยพิริยวงษ์ วัดสามพระยามอบให้แก่หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2500 จำนวน 2 เล่มสมุดไทย
- ง) ส่วนวนกาพย์ที่กรมเลขาธิการรัฐมนตรีมอบให้แก่หอสมุดแห่งชาติ (2 เล่มสมุดไทย)
- จ) ส่วนวนที่หอสมุดแห่งชาติซื้อ เมื่อ พ.ศ.2453 (1 เล่มสมุดไทย)

ส่วนวนในหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว มี 6 เล่ม ดังนี้

- ก) เสภาศรีชนูไฮยเชียงเมือง พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์ตรีพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนา เมื่อปีวอก พ.ศ.2463
- ข) ศรีชนูชัยส่วนวนกลอน ของ "บุญย์" รจนา
- ค) ศรีชนูชัยจอมปราชญ์ ของ "วรวรรณ"
- ง) ศรีชนูชัยส่วนวนกาพย์และลิลิตกำรันทรัตน (พิมพ์ในงานศพนาย จิตสุภสิทธิ์ ณ เบรุวิกรมกุฎกษัตริยาราม วันที่ 24 เมษายน พุทธศักราช 2511)
- จ) ศรีชนูชัยฉบับมาตรฐาน ของ ประยูร พิศนาคะ
- ฉ) ศรีชนูชัยฉบับสมบูรณ์ ของ พร พิทยา

ภาคเหนือ มีทั้งข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และส่วนวนที่พิมพ์เป็นหนังสือเผยแพร่

- ก) ส่วนที่ได้จากการสัมภาษณ์ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับพี่น้อง และ
 ศาสตร์ของตนเอง ทั้งหมดมี 3 ตอน เรียกว่า เรื่องของ ปู่เสียด่า
 ลัวะ กะด่าปาก่าตุ และ เชียง เมืองกำพญา
- ข) คำขอเรื่องศรีทนต์ชัย ของ ท. ไชยวงศ์

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งส่วนที่จารลงในใบลาน ส่วนที่เขียนใน
 สมุดไทย และส่วนที่พิมพ์เป็นหนังสือ

ส่วนที่จารลงในใบลาน พบที่หอสมุดแห่งชาติ มีจำนวน 3 ผูก จาร-
 ด้วยอักษรตัวธรรม หอสมุดแห่งชาติได้ใบลานเหล่านี้จากวัดธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
 วันที่ 22 มีนาคม 2513 ซึ่งผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากอาจารย์วัชร ธรรมเมธี
 ถอดความเป็นภาษาไทย

ส่วนที่พิมพ์เผยแพร่ เป็นหนังสือ มี 2 ส่วน

- ก) นิทานศรีทนต์ชัย-เชียงเหมียง พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
 พระครูบริรักษ์ธรรมกิตติ สีลา รูธิชมโม ประ.5
- ข) นิทานเชียงเหมียง เล่ม 1-2 ของ จินกา ดวงใจ

ภาคใต้ พบข้อมูลที่เป็นสมุดไทยเพียง 1 ส่วน ส่วนนี้พบที่ อำเภอ-
 เมือง จังหวัดภูเก็ต จำนวน 1 เล่มสมุดไทย

นิทานศรีทนต์ชัยที่นำมาใช้ในการวิจัยเปรียบเทียบครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นส่วน
 ประเภทที่เป็นลายลักษณ์อักษร รวมทั้งหมดแล้วแยกออกเป็นประเภทได้ดังนี้

ส่วนที่เป็นใบลาน	รวม 3 ผูก
ส่วนที่เป็นสมุดไทย	รวม 11 เล่ม
ส่วนที่พิมพ์เป็นหนังสือ	รวม 9 เล่ม

ข. คำนำข้อมูลต่างประเทศ

ประเทศกัมพูชา ได้แก่เรื่อง ทนต์ชัย ฉบับภาษาเขมร พิมพ์เผยแพร่โดย
 พุทธศาสนมัตถศึกษา กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2507

- ประเทศลาว ใต้แก่ 1. เรื่อง เชียงเหมียง ฉบับภาษาลาว
2. "Les Contes de Xieng Mieng" ฉบับภาษา
ฝรั่งเศส พิมพ์ลงในหนังสือ - Bulletin des
Amis du Royaume Lao 1972.

ประเทศเวียดนาม ใต้แก่ La Merveilleuse Histoire de Thmenh
Chey L' Astucieux พิมพ์ที่ 93, Rue Ngeuyen -van- Thinh-Saigon
Viet-Nam.

ประเทศอินโดนีเซีย } ใต้แก่เรื่อง Abu Nawas, N.St.Iskandar
มาเลเซีย } จัดพิมพ์โดย P.N. Balai Pustaka,
สิงคโปร์ } Jakarta 1964.

ประเทศฟิลิปปินส์ ใต้แก่เรื่อง Juan Pusong

ค. ก้านการศึกษา เปรียบเทียบ

ศึกษา เปรียบเทียบนิทานศรีชนนุชย์ของไทยในถิ่นต่าง ๆ และในประเทศ
กลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในแง่ โครงเรื่อง ตัวละคร และ แนวความคิดของผู้แต่ง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะชอกล่าวเฉพาะเรื่องราว หรือ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง
และมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับนิทานเรื่องศรีชนนุชย์ของไทยเท่านั้น

อนึ่ง การเขียนชื่อตัวละคร เอกของนิทานนี้แต่ละสำนวน ผู้วิจัยจะใช้ตามต้น
ฉบับเดิม

ในการศึกษา เปรียบเทียบครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้เจาะจงที่จะใช้ทฤษฎีหนึ่งทฤษฎีใด
โดยเฉพาะ แต่จะพิจารณานำมาใช้เท่าที่เห็น เหมาะสม เพื่อ เป็นการแนะแนวความคิด และ
ส่งเสริมความเข้าใจที่มีต่อนิทานประเภทคนฉลาดคนงมโกง เช่นนิทานศรีชนนุชย์ให้ดียิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อาศัยหลักฐานอ้างอิง โดยรวบรวมหนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่จะได้อาจจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังได้เดินทางไปจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดภูเก็ต เพื่อค้นหาหลักฐานเกี่ยวกับขนบของภาคนั้น ๆ

สำหรับข้อมูลเรื่องศรีรัตนสุทัยของประเทศต่าง ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากสถานทูตต่าง ๆ ในการให้รายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือ ตลอดจนได้นำเอาหนังสือเหล่านั้นมาตรวจและแปล โดยผู้วิจัยแปลเองบ้าง เพื่อนช่วยแปลบ้าง และได้รับความกรุณาจากบุคคลเป็นเจ้าของภาษาของประเทศเหล่านั้นช่วยแปลด้วย

จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ แล้วเรียบเรียง พร้อมทั้งแสดงความคิดเห็นประกอบตามสมควร โดยนำเสนอเป็นบท ๆ

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

ผู้วิจัยคาดว่า การศึกษาเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ทราบว่า นิทานศรีรัตนสุทัยในประเทศไทยเป็นอย่างไร มีความแตกต่างกันเองมากน้อยเพียงใด และทำให้ได้รับความกว้างขวางต่อไปอีกว่า มีประเทศใดบ้างในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีนิทานเรื่องนี้บ้าง ทั้งยังทำให้ทราบถึงความคล้ายคลึง และความแตกต่างในด้านเนื้อหา โครงเรื่อง ตัวละคร และแนวความคิดของนิทานด้วย

นอกจากนี้การศึกษาเปรียบเทียบนิทานเรื่องนี้ ยังเป็นประโยชน์ในทางวรรณคดีมานุษยวิทยา จิตวิทยา และเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์นิทานพื้นถิ่นของไทยเรื่องต่อไป.